

Sead Šemsović, docent na Filozofskom fakultetu u Sarajevu i autor udžbenika na bosanskom jeziku u Srbiji

DO MIŠLJENJA SRPSKE AKADEMIJE NAUKA I UMETNOSTI VIŠE NIKO NE DRŽI

Razgovarao: Edib KADIĆ
edib@stav.ba

Fotografije: Velija HASANBEGOVIĆ

Sead Šemsović autor je brojnih udžbenika na bosanskom jeziku u Republici Srbiji. Zaslužan je za uozbiljenje obrazovanja na bosanskom jeziku u ovoj zemlji, koje je započelo još prije jedanaest godina. Najprije je bosanski jezik bio prisutan samo kroz izborni predmet bosanski jezik s elementima nacionalne kulture, a od prije dvije godine kao potpuno obrazovanje. Za naš list govori o posljednjem Saopštenju SANU-a, ali i o mnogim drugim pitanjima o bosanskom jeziku općenito i nastavi na bosanskom jeziku u Srbiji.

STAV: Kako kao autor udžbenika na bosanskom jeziku i osoba zaslužna za razvoj obrazovanja na bosanskom jeziku u Srbiji gledate na Saopštenje SANU-a?
ŠEMSOVIĆ: Najprije da vam kažem da je Srpska akademija nauka i umetnosti jedna sasvim anahrona institucija koja živi izvan današnjeg vremena i prostora unutar devetnaestovjekovnog ideološkog vakuuma. SANU se čak i ne trudi pratiti šta se to dešava s političkom sadašnjosti Srbije,

Srpska akademija nauka i umetnosti jedna je sasvim anahrona institucija koja živi izvan današnjeg vremena i prostora unutar devetnaestovjekovnog ideološkog vakuuma. SANU se čak i ne trudi pratiti šta se to dešava s političkom sadašnjosti Srbije, a kamoli okruženja iliti svijeta. Bez želje za sagledavanjem razvoja političke misli, proevropskih ili kakvih drugih integracija, Akademija umišlja da do njezinog stava još iko ozbiljan drži

a kamoli okruženja iliti svijeta. Bez želje za sagledavanjem razvoja političke misli, proevropskih ili kakvih drugih integracija, Akademija umišlja da do njezinog stava još iko ozbiljan drži. U apsolutnoj nesvijesti od sadašnjeg trenutka oni i donose jedno ovakvo Saopštenje. Činjenica da je veliki broj štampanih, a potom i digitalnih medija prenio ovu vijest, pokazuje da je unutar ove nacionalne zajednice živo zanimanje za nacionalna varničenja. Stoga, Akademija kao inkubator brojnih nacionalističkih misli ne vodi dijalog s trenutnim stanjem u Republici Srbiji, već s onim pojedincima koji kao i ona žive u prošlosti.

STAV: Kakve mogu biti posljedice Saopštenja SANU-a za Bošnjake u Srbiji i kakve se reakcije mogu očekivati od autorâ udžbenikâ?

ŠEMSOVIĆ: Autori udžbenika, kao ni bilo ko drugi iz struke, ne trebaju obraćati pažnju ni na ovo niti na slična saopćenja. SANU je već samim imenovanjem ovoga akta pokazala da više ne posjeduje nikakavu političku moć u svojoj zemlji, jer nijedno *saopćenje* nikoga ne obavezuje. Njime se samo obznanjuje stav određene institucije po nekom pitanju. S druge strane, provođenje obrazovanja na bosanskom jeziku tako ozbiljno napreduje da ga je sada nemoguće zaustaviti. Pod snažnim pritiskom Evrope da svim nacionalnim manjinama mora dati sva prava koja im garantiraju međunarodne konvencije, Srbija je morala udovoljiti i Bošnjacima. Svjesnost *Bošnjačkog nacionalnog vijeća*, i u prošlom i u ovom sazivu, da se pitanje bosanskoga jezika može riješiti samo sada, kada se Srbija želi približiti evropskim integracijama, polučila je rezultate najprije na polju obrazovanja, zvanične upotrebe jezika, a u najskorije vrijeme i u okviru sudske prakse u vidu sudskih tumača za bosanski jezik. Stoga se Bošnjaci moraju baviti sobom i ne očekivati da će institucija koja je tokom svog stotridesetogodišnjeg postojanja kreirala brojne bošnjačke pogrome sada promijeniti kurs. Sigurno neće! Naš je zadatak izgraditi uspješno obrazovanje iz kojega će izlaziti generacije svjesnijih Bošnjaka, svjesniji svojih

“Bošnjaci se moraju baviti sobom i ne očekivati da će institucija koja je tokom svog stotridesetogodišnjeg postojanja kreirala brojne bošnjačke pogrome sada promijeniti kurs. Sigurno neće!”

etničkih posebnosti nego što su bili njihovi prethodnici.

STAV: Kako nauka gleda pitanje bosanskog jezika?

ŠEMSOVIĆ: U nauci je sasvim jasno: osnovna za standardni i srpski i hrvatski jezik jesu istočnohercegovački govori, odnosno istočnohercegovački dijalekt bosanskoga jezika. Ukoliko pogledamo dijalekatsku kartu, vidjet ćemo da se ti govori nalaze u samom centru iz kojeg se na istok širi srpski jezik kao jedna i na zapad hrvatski jezik kao druga varijanta. To je znanstvena činjenica o odnosu govornog i standardnog jezika. Jedini prostor na kome se prirodno govori najbliže standardiziranim varijantama jeste prostor Bosne. I prostor Srbije i prostor Hrvatske preuzimaju bosanski jezički izričaj za svoj standard, odnosno za svoj književni jezik. Oni koji su se bavili historijom standardiziranja znaju da su se neki naučnici, političari i lingvisti sredinom 19. stoljeća bunili zašto da se jedan bosanski dijalekt uzima za standardni srpski, odnosno hrvatski jezik.

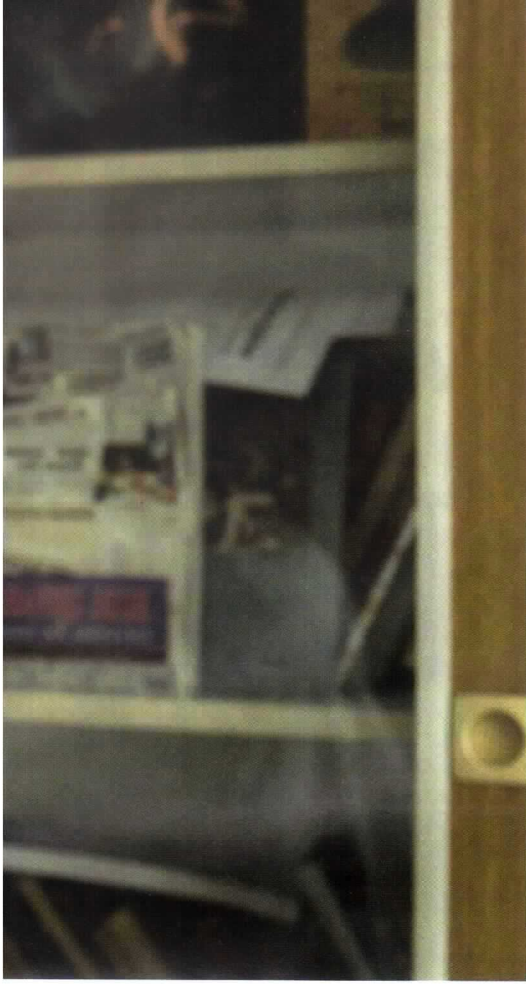
Ime *bosanski jezik* u kontinuitetu se upotrebljava od 15. stoljeća pa sve do danas. U jednom kratkom periodu od jedva osamdesetak godina (1907–1992) njegova je zvanična upotreba bila zabranjena. Tačnije, 4. oktobra 1907. godine Zemaljska vlada Bosne i Hercegovine izričito zahtijeva da se *zermaljski jezik* (Landessprache) ima

svuda službeno zvati srpsko-hrvatskim, odnosno hrvatsko-srpskim. Znajući da je do tada sama Zemaljska vlada promovirala ime *bosanski jezik*, jasno nam je da ovakva naredba dokida pravo zvanične upotrebe ovoga imena. Zvanično se ne zabranjuje ono što ne postoji! Brojni rječnici, gramatike, a potom i pravopisni priručnici zaokružili su potpuno postupak standardiziranja bosanskoga jezika.

Dugi, hiljadugodišnji kontinuitet postojanja Bosne, praćen je stalnim osporavanjem. To nas ne treba čuditi. Trebamo izučavati prošlost kako bismo ove nove događaje smjestili ondje gdje im je mjesto – u dnevnopolitička zamajavanja.

U *Napomeni izdavača* reprint izdanja *Gramatike bosanskoga jezika* iz 1890. godine stoji da je u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pronađen jedini izdavaču poznati sačuvani primjerak ove knjige. To me je kao bibliofila ponukalo da malo istražim postoji li ta knjiga na prostoru Srbije. I šta pronađem? Pronađem da u biblioteci Matice srpske u Novom Sadu ne samo da postoji izdanje iz 1890. nego i iz 1898. i 1903. godine. To vam pokazuje da ćete uvijek imati ljude koji ne žele znati ono što je očigledno.

STAV: Koliko je trajala procedura vaspostavljanja bosanskoga jezika u sistem obrazovanja, a odskora i u pravosudni sistem?

“Naš je zadatak izgraditi uspješno obrazovanje iz kojega će izlaziti generacije svjesnijih Bošnjaka, svjesniji svojih etničkih posebnosti nego što su bili njihovi prethodnici“

ŠEMSOVIĆ: Na popisu stanovništva 2002. godine 136.087 stanovnika Republike Srbije izjasnilo se da su Bošnjaci, da im je jezik bosanski i da im je vjera islam. Prvi Javni čas bosanskoga jezika održan je 20. oktobra 2004. godine u školi *Dr. Ibrahim Bakić* u Opštini Tutin. Čas je svečano otvorio akademik Alija Džogović, a održala ga je učiteljica ove škole Fikreta Tutić, čime je u Srbiji obnovljeno obrazovanje na bosanskome jeziku. Od 2004. do 2013. godine postojao je izborni predmet *bosanski jezik s elementima nacionalne kulture*, a 2013. godine počinje obrazovanje na bosanskome jeziku, što podrazumijeva da pored predmeta *bosanski jezik*, za koji se izrađuje nastavni plan i program i potrebni udžbenici, učenici slušaju i predmete od posebnog nacionalnog interesa: *istorija, muzička kultura i likovna kultura*. Ova tri predmeta nemaju vlastiti plan i program već sa 30-40 % gradiva dopunjuju postojeći

odobreni nastavni plan i program. Tim se dodatkom proširuju postojeće lekcije, tako da određeni fenomen bude posmatran iz pozicije vlastitih nacionalnih interesa. Ostali se predmeti izvode na bosanskom jeziku prema postojećem planu i programu, a udžbenici se prevode sa srpskog na bosanski jezik.

Bosanski jezik uz predmete od posebnog nacionalnog interesa donosi važnu građu o posebnostima i samosvojnostima bošnjačkoga etnikuma, što je prepoznato kao najvažniji segment obrazovanja na bosanskome jeziku. Stoga su i angažirani stručnjaci iz ovih oblasti, kako bi što uspješnije oblikovali i nastavne planove i programe i same udžbenike ili udžbeničke dodatke.

Školske 2013/2014. godine obrazovanje na bosanskom jeziku uvedeno je za prvi i peti razred osnovne i prvi razred srednje škole; 2014/2015. za drugi i šesti osnovne i drugi srednje, a od ove godine započinje treći i sedmi osnovne i treći srednje. Roditelji se na početku školske godine u ime svoje djece odlučuju da li će nastavu slušati na srpskom ili bosanskom jeziku. Nastavu je na bosanskom jeziku u Srbiji u 2014. godini prema nekim podacima pohađalo 7.029 učenika u 333 odjeljenja. Upravo je završeno prevođenje cjelokupne školske evidencije na bosanski jezik te se dnevnic i matične knjige trenutno nalaze u štampi.

Tokom augusta je Ministarstvo pravde na prijedlog komisije za ocjenu poznavanja bosanskoga jezika imenovalo tri sudska tumača za Osnovni sud u Novom Pazaru i dva za Osnovni sud u Užicu, da bi prošle sedmice tri sudska tumača za bosanski jezik položila zakletvu pred predsjednikom suda u Novom Pazaru.

Dalje, u *Virtuelnoj biblioteci Srbije* kada tražite neku predmetnu odrednicu, u opadajućem nizu jezika možete odabrati i *bosanski jezik*.

STAV: Kakve su bile reakcije SANU-a za sve to vrijeme?

ŠEMSOVIĆ: U jednom novinskom članku pokazano je koliko se do ovakvog mišljenja ni u samoj Srbiji zapravo ne drži. Autor spominje slično Akademijino saopćenje doneseno još 13. februara 1998. godine. Kako tadašnje saopćenje nije imalo nikakvog efekta na uspjeh *Bošnjačkog nacionalnog vijeća*, ovo današnje neće imati čak ni priliku, jer su se i okolnosti i pristup samih Bošnjaka u Srbiji o ovome pitanju znatno uozbiljili.

Svakom je iole ozbiljnom naučniku sasvim jasno da je bosanski jezik izvoriste svih novoštokavskih standardizacija, ali pretjerano istrajavanje na vlastitoj veličini zama-gluje vidik nacionalistički angažiranom

“Akademija kao inkubator brojnih nacionalističkih misli ne vodi dijalog s trenutnim stanjem u Republici Srbiji, već s onim pojedincima koji kao i ona žive u prošlosti“

Institutu pri Akademiji. Nije to nimalo slučajno, jer brojni projekti ovoga i drugih Akademijinih instituta ciljano iskrivljuju sliku o Bošnjacima pa i o samoj Bosni. Jedan od takvih projekata jeste i *Zbornik za istoriju Bosne i Hercegovine*, koji je izlazio od 1995. do 2009. godine u šest tomova. Mislim da sâm naslov govori dovoljno i da ne trebam komentirati dalje.

Tu je čitav niz pojava koje žele diskreditirati sve što nije srpsko. Tako vam se do šezdesetih godina 20. stoljeća pojavljuju brojni radovi o paraleli između Homerovih epova i srpske usmene epike. Sasvim odjednom taj trend prestaje i nastaje potpuna šutnja koja traje do devedesetih godina, kada se pojavljuju radovi koji sasvim negiraju vrijednost Homerovih epova, a prekretnica je nastala u trenutku kada Albert B. Lort objavljuje knjigu *The Singer of Tales – Pjevač priča*, u kojoj Homera dokazuje epovima Avda Međedovića. E, to vam je Srpska akademija nauka i umetnosti!

STAV: Kakav je položaj obrazovanja Bošnjaka u Sandžaku?

ŠEMSOVIĆ: Trenutno je budućnost Bošnjaka u njihovim rukama. Dužni su izjasniti se da li žele da se njihova djeca obrazuju na srpskom ili na bosanskom jeziku. U ovim dvama sistemima obrazovanja nije težište na samom jeziku, već na građi koja se izučava. Obrazovanje na bosanskom jeziku omogućava djeci da upoznaju svoju kulturu i tradiciju. Niti jedan bošnjački pisac nije uvršten u plan i program obrazovanja na srpskom jeziku. Bošnjačka djeca u Srbiji ne znaju ništa niti o svojoj književnosti niti o svojoj historiji, tradiciji, običajima, muzičkoj i likovnoj kulturi. Obrazovni sistem na bosanskom jeziku im upravo to omogućava. U Novom Pazaru postoje dva univerziteta – jedan državni i jedan privatni univerzitet na kojima se izučavaju bošnjački pisci. Državni univerzitet u Novom Pazaru dobio je saglasnost od nadležnog ministarstva da izdaje certifikate nastavnicima koji žele predavati po planu i programu na bosanskom jeziku. Trenutno se u vidu seminara radi na obučavanju nastavnika ovih predmeta, kako bi bili osposobljeni za držanje nastave iz bošnjačke historije, muzičke i likovne kulture. Sami dodaci moraju proći odobrenje

od strane Zavoda, što nam znatno otežava njihovu primjenu, ali je trenutno najveća odgovornost na samim nastavnicima, koji moraju istrajati na uzimanju vlastitih prava koje im zakoni garantiraju. U pripremi su i čitanke iz historije koje će u narednom periodu do odobravanja ovih dodataka služiti kao priručnici nastavnicima i učenicima. Protivnici ovoga sistema često spominju segregaciju, jer nastaju odvojena odjeljenja sastavljena od đaka koji žele učiti po jednom, odnosno po drugom planu i programu. A zapravo, jedino se na taj način Bošnjaci mogu odbraniti od tendenciozne asimilacije.

Da bi jedna nacionalna zajednica sasvim sazrela, ona se mora okrenuti ka svojim posebnostima i vlastitim vrijednostima. Ukoliko ne učini tako, nikada neće postići uspješnu zrelost i od te zajednice niko neće imati posebnu korist, niti pripadnici te zajednice niti države u kojoj žive. Stoga zajednica evropskih zemalja i primorava sve zemlje kandidatkinje da svojim nacionalnim manjinama moraju udovoljiti kako bi te manjinske zajednice bile sasvim upotrebljive.

STAV: U kojoj je trenutno fazi obrazovanje na bosanskom jeziku u Srbiji?

ŠEMSOVIĆ: Trenutno ulazimo u treći krug primjene obrazovanja na bosanskom jeziku – treći i sedmi razred osnovne i treći razred srednje. U okviru pripremnog perioda, kada je postojao samo izborni predmet *bosanski jezik s elementima nacionalne kulture*, objavljeni su udžbenici za svih osam razreda osnovne škole. Ulaskom u obrazovanje na bosanskom jeziku objavljeni su gotovo svi udžbenici za prva dva kruga primjene i upravo se pripremamo za treći.

Budući da školske 2016/2017. dobijamo prve svršene osnove obrazovanja na bosanskom jeziku, sada su u pripremi *Standardi obrazovanja na bosanskom jeziku*, čime se definiraju umijeća i osposobljenost učenika, što će im u konačnici omogućiti da *malu maturu* nakon osmog razreda polažu na bosanskom jeziku. Prije ulaska u projekt izrade *Standarda*, tim iz Bošnjačkog nacionalnog vijeća uspješno je okončao izradu *Ishoda obrazovanja na bosanskom jeziku*, što je za posebnu pohvalu, jer su time Bošnjaci postali jedina manjinska nacionalna zajednica u Srbiji koja se uspjela izboriti za svoja prava.

STAV: Mogu li se neka iskustva iz Srbije primijeniti na obrazovanje Bošnjaka u Republici Srpskoj?

ŠEMSOVIĆ: Te su dvije priče zasigurno povezane. U samom Saopštenju lingvisti Akademijinog Instituta pozivaju se na ustav Bosne i Hercegovine, braneći pojavu da se jezik Bošnjaka zove drugačije nego što to

Obrazovanje na bosanskom jeziku u Republici Srbiji
Obrazovanje na bosanskom jeziku u Republici Srbiji posebnu pažnju

Bosanski jezik i književnost pored gramatike i pravopisa bosanskoga jezika, sadrži lekcije iz književnosti i o kulturi Bošnjaka.

Razvoj bošnjačke književnosti je drugačiji od razvoja književnosti ostalih južnoslavenskih naroda.

Prvo spominjanje imena Bosna, Bošnjaci i bosanski jezik
Bosna – 10. vijek, Konstantin Porfirogenit
Bošnjaci – 10. vijek, Manojlo Komenen
Bosanski jezik – 15. vijek, Konstantin Filozof

Likovna kultura u jednoj trećini sadržaja posvećuje pažnju posebnostima bošnjačkih umjetnika.

Bosanski jezik u prošlosti Sandžaka
Ovo je na bosanskom nastihat Sulejmanov (Sulejman Tubacković, 1861/1862)
Moliše me kolašinski prviti,
„Daj nam mevlud na bosanski napisi (...),
Drugi jezik mi lijepo ne znamo,
Allah jedan, hah Pejgamber, svi znamo.“
(Selih Galić, 1878)
Mevlud pejgamberski na jezik bosanski (Arif Sarajlić, 1911)
Već mi se molju.
Kaže: deder pjevaj mi bosanski.
(Bemal Zogić, 1934)

Bosanski jezik je jezik Bošnjaka i svih onih koji ga smatraju svojim.

Bosanski jezik postoji u narodnim govorima Bošnjaka i u bošnjačkoj književnosti.

Četiri dijalektobosanskog jezika su na prostoru Bosne i Hercegovine, a petim dijalektom govore Bošnjaci Sandžaka.

Bošnjaci govore bosanskim jezikom i kada njihov govor nije po gramatičkim pravilima.

Godine 1907. donesena je zabrana upotrebe imena bosanski jezik.

Na bosanskom je ljepše

Bošnjaci čine. Najprije se ovdje po ko zna koji put zadire u unutardržavne probleme, zatim daje argumentacija koja nikako nije osnovana i u konačnici otkriva šta je predmet bavljenja ove institucije – “svesrpske zemlje” – što je u ovom trenutku sasvim izvan i vremena i prostora.

Naravno da bi se modeli iz Srbije mogli primijeniti i u manjem bosansko-hercegovačkom entitetu, ali za to treba imati želje i političke volje. Vi zapravo u cijeloj Republici Srpskoj nemate niti jednu ozbiljnu izdavačku kuću, nemate autore udžbenika, nemate akademsku niti naučnu javnost. Rijetki pojedinci ne čine kritičku znanstvenu masu. Ovo Akademijino Saopštenje pokazuje da je veza između Banje Luke i Beograda više šarena laža nego pupčana vrpca, ali to naše komšije još uvijek ne vide. Da je ta veza stvarna, onda iz Beograda ne bi stizala ova zamajavanja, nego konkretni nacrti koje Srbija na svojoj teritoriji primjenjuje. Ovako dobijamo dojam da se Srbima u RS-u poručuje da čuvaju vekovno srpstvo, dok će Srbija graditi svoj evropski put i uspješno se priključivati na evropske fondove.

Stoga se Bošnjaci i u Bosni i u Sandžaku trebaju baviti isključivo sobom. Treba provjeriti šta je sa izradom *Ishoda* i

“Da bi jedna nacionalna zajednica sasvim sazrela, ona se mora okrenuti ka svojim posebnostima i vlastitim vrijednostima. Ukoliko ne učini tako, nikada neće postići uspješnu zrelost i od te zajednice niko neće imati posebnu korist, niti pripadnici te zajednice niti država u kojoj žive”

Standarda u BiH. Kako modernizirati obrazovanje? Kako ga približiti novim generacijama? Kako osavremeniti pristup učeniku? Kako natjerati nastavnike da rade na sebi i da se dalje obrazuju, a ne da od zapošljenja do penzije ne pročitaju više ništa. Kako da podignemo nivo svijesti očuvanja kulturne baštine? Kako da budemo u skladu s vremenom, a da nas bura zaborava ponovno ne otpuše? To trebaju biti naša bavljenja, jer mi imamo mnogo većih briga od još jednog u nizu Akademijinih naklapanja. ■